

УДК 339.924

Корольчук Л.В. к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті на основі дослідження теоретичних основ економічної інтеграції визначено переваги та недоліки даного процесу для держав-учасниць, проаналізовано основні зовнішні загрози для функціонування інтеграційних угруповувань та зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: економічна інтеграція, глобалізація, інтеграційне угруповування.

Korolchuk L.

Modern challenges for the development of world integration processes

In this article on the basis of the study of theoretical foundations of economic integration are identified the advantages and disadvantages of this process for states participants, the main external threats to the functioning of integration groups are analyzed and the correct conclusions are made.

Today, in the light of current events, the debate on the deployment of forces in the world political arena, on the effectiveness of the development of globalization and integration processes is gaining momentum. It is investigated whether leveling borders and bringing national economies closer together is a way to prosper and open up new prospects, or a way to decline and create new threats. This question remains open, so we propose to consider the theoretical foundations of economic integration processes, to explore the advantages and disadvantages of these processes.

Integration groups are created to take advantage of a unified market, to create favorable external conditions for national development, to strengthen international negotiation positions of countries in economic matters, to exchange experience of market reforms and to support national industry and agriculture.

The analysis of the experience of functioning of integration groups shows that the convergence of the economies of the countries brings with it negative consequences, which can be attributed to: - strengthening the interdependence of national economies leads to a decrease in the stability of the international financial system; - different levels of competitiveness of the countries participating in the integration, due to the weakening of customs barriers, lead to the inability of developing country producers to compete with those of economically developed countries; - deepening the specialization of national economies in certain types of products leads to the creation of powerful transnational monopolies and the reduction of mobility of state economies.

However, in view of recent events in the world, the main problem of border openness in the case of integration of countries is considered to be a decrease in the

national security of the countries-members of integration groups, because in this case the so-called "collective" security becomes priority, when the control from internal borders migrates to the external borders of integration group.

The development of terrorism is facilitated by the processes of globalization and integration, as well as the disintegration and separation of countries from the world community. The purpose of the terrorists is to disrupt the world order, change the foreign policy of the leading countries and obtain certain political preferences. Therefore, the lack of political reaction and, instead, the strengthening of belief in collective values, the strengthening of economic positions in the world market and the strengthening of unity in ensuring collective security will be a worthy response to terrorists.

In our opinion, there is a kind of confrontation between geo-economics and geopolitics, it is about the struggle between approaches to gaining competitive advantages and political hegemony in the world. It can be concluded that, given the benefits of economic integration, integration groups are on the path to self-development and strengthening their positions in the global economic and political arena, and external threats are only a pretext for further self-improvement.

Keywords: economic integration, globalization, integration group.

Корольчук Л.В.

Современные вызовы для развития мировых интеграционных процессов

В статье на основе исследования теоретических основ экономической интеграции определены преимущества и недостатки данного процесса для государств-участников, проанализированы основные внешние угрозы для функционирования интеграционных группировок и сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: экономическая интеграция, глобализация, интеграционное сообщество.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні, в руслі сучасних подій, нової актуальності набуває дискусія щодо розстановки сил на світовій політичній арені, щодо ефективності розвитку процесів глобалізації та інтеграції. Нівелювання кордонів та зближення національних економік країн- це шлях до процвітання та відкриття нових перспектив чи шлях до занепаду та виникнення нових загроз. Дане питання лишається відкритим, тому пропонуємо розглянути теоретичні основи процесів економічної інтеграції, дослідити переваги та недоліки даних процесів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню процесів економічної

інтеграції присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як О. В. Гаврилюк А. П. Румянцев, А.С. Філіпенко, А. П. Кирєєв, Е. Авдокушин, З. Варналій, Б. Баласса та багато інших. Проте багато аспектів даного питання лишаються дискусійними. В рамках продовження дискусії навколо недоліків та переваг економічної інтеграції для держав-учасниць пропонуємо власне дослідження.

Цілі статті: дослідити теоретичні основи економічної інтеграції; визначити переваги та недоліки даного процесу для держав-учасниць; проаналізувати основні зовнішні загрози для функціонування інтеграційних угруповувань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток інтеграційних процесів став закономірним результатом зростання міжнародного руху товарів і факторів їх виробництва, що потребувало створення більш надійних виробничо-збутових зв'язків між країнами та усунення численних перешкод на шляху міжнародної торгівлі і пересування факторів виробництва. Це виявилось можливим зробити тільки в рамках міждержавних інтеграційних об'єднань на основі багатосторонніх політичних угод. З другої половини ХХ століття внаслідок швидкого економічного розвитку провідних індустриальних країн і удосконалення засобів міжнародного транспорту і комунікацій відбувся бурхливий розвиток міжнародної торгівлі товарами і послугами.

Міжнародна торгівля стала все більш доповнюватися різними формами міжнародного руху факторів виробництва (капіталу, робочої сили і технології), в результаті чого за кордон стали переміщатися вже не тільки готовий товар, але й фактори його виробництва. Прибуток, що закладений в ціні товару, став створюватися вже не тільки в рамках національних кордонів, але і за кордоном. Закономірним результатом розвитку міжнародної торгівлі товарами і послугами та міжнародного руху факторів виробництва стала економічна інтеграція.

Економічна інтеграція (economic integration) – процес економічного взаємодії країн, що приводить до зближення господарських механізмів, приймає форму міждержавних

угод і узгоджено регульований міждержавними органами. Інтеграційні процеси призводять до розвитку економічного регіоналізму, в результаті якого окремі групи країн створюють між собою більш сприятливі умови для торгівлі, а в ряді випадків і для міжрегіонального пересування факторів виробництва. Незважаючи на очевидні протекціоністські риси, економічний регіоналізм не рахується негативним фактором для розвитку міжнародної економіки, тільки якщо група країн, що інтегруються, лібералізуючи взаємні економічні зв'язки, не встановлює менш сприятливі, ніж до початку інтеграції, умови для торгівлі з третіми державами. Іншими словами, економічний регіоналізм, спрощуючи економічні зв'язки між країнами однієї групи, не повинен призводити до їх ускладнення з усіма іншими країнами. Доти поки регіоналізм, принаймні, не погіршує умови для торгівлі з рештою світом, він може вважатися позитивним чинником розвитку міжнародної економіки [3, 361].

Передумови інтеграції наступні:

- *Близькість рівнів економічного розвитку і ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються.* За рідкісним винятком міждержавна інтеграція розвивається або між індустріальними країнами, або між країнами, що розвиваються. Навіть у рамках індустріальних та в рамках країн, що розвиваються інтеграційні процеси проходять найбільш активно між державами, що знаходяться на приблизно однаковому рівні економічного розвитку. Спроби об'єднань інтеграційного типу між індустріальними і державами, що розвиваються, хоча і мають місце, але знаходяться на ранньому етапі становлення, що не дозволяє поки зробити однозначні висновки про ступінь їх ефективності. У цьому випадку через початкову несумісність господарських механізмів вони зазвичай починаються з різного роду перехідних угод про асоціації, спеціальне партнерство, торгові преференції тощо, термін дії яких розтягується на багато років доти, поки в менш розвиненій країні не будуть створені ринкові механізми, які відповідають за ступенем зрілості механізмам більш розвинених країн.

- *Географічна близькість країн, що інтегруються, наявність у більшості випадків спільного кордону та історично сформованих*

економічних зв'язків. Більшість інтеграційних об'єднань світу починалися з кількох сусідніх країн, розташованих на одному континенті, у безпосередній географічній близькості одна від одної, які мають транспортні комунікації і нерідко розмовляють на одній мові. До початкової групи країн – інтеграційного ядра, що стало ініціатором інтеграційного об'єднання, приєднувалися інші сусідні держави.

- *Спільність економічних та інших проблем, що стоять перед країнами в галузі розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва тощо.* Економічна інтеграція покликана вирішити набір конкретних проблем, які реально стоять перед країнами, що інтегруються. Очевидно тому, що, наприклад, країни, головна проблема яких – створення основ ринкової економіки, не можуть інтегруватися з державами, в яких розвиненість ринку досягла такого рівня, що вимагає введення спільної валюти. Також країни, у яких головною є проблема забезпечення населення водою і їжею, не можуть об'єднуватися з державами, що обговорюють проблеми свободи міждержавного руху капіталу.

- *Демонстраційний ефект.* У країнах, що створили інтеграційні об'єднання, зазвичай відбуваються позитивні економічні зрушення (прискорення темпів економічного зростання, зниження інфляції, зростання зайнятості та інше), що здійснює певний психологічний вплив на інші країни, які, звичайно, стежать за змінами, що відбуваються [5].

- *«Ефект доміно».* Після того як більшість країн того чи іншого регіону стали членами інтеграційного об'єднання, інші країни, що залишилися за його межами, неминуче відчують деякі труднощі, пов'язані з переорієнтацією економічних зв'язків країн, що входять у групування, один на одного. Це нерідко призводить навіть до скорочення об'ємів торгівлі країн, що опинилися за межами інтеграції. Деякі з них, навіть не маючи суттєвого інтересу до інтеграції, висловлюють зацікавленість в підключенні до інтеграційних процесів просто через побоювання залишитися за її межами. Цим, зокрема, пояснюється швидке заключення багатьма латиноамериканськими країнами свого часу угод про торгівлю з Мексикою після її входження до Північноамериканської зони

вільної торгівлі – НАФТА [3].

Багаточисельні інтеграційні об'єднання, що виникають і розвиваються в сучасній міжнародній економіці, ставлять перед собою схожі задачі:

- *Використання переваг економіки масштабу.* Забезпечити розширення розмірів ринку, скорочення транзакційних витрат і використання інших переваг на основі теорії економіки масштабу. Це, у свою чергу, дозволить залучити прямі іноземні інвестиції, які більшою мірою приходять на ринки значних розмірів, на яких має сенс створювати самостійні виробництва, що задовольняють їх потреби. Цілі збільшення регіональних масштабів особливо чітко виражені в інтеграційних угрупованнях Центральної Америки і Африки.

- *Створення сприятливого зовнішньополітичного середовища.* Найважливішою метою більшості інтеграційних об'єднань є зміцнення взаєморозуміння та співробітництва країн, які беруть участь у політичній, військовій, соціальній, культурній та інших неекономічних областях. Для країн, розташованих географічно близько одна від одної, що мають схожі проблеми в галузі розвитку, наявність добрих відносин із сусідами, підкріплених взаємними економічними зобов'язаннями, є найважливішим політичним пріоритетом. Країни Південно-Східної Азії та Близького Сходу, створюючи інтеграційні об'єднання, чітко ставили перед собою саме цю мету.

- *Рішення задач торгової політики.* Регіональна інтеграція нерідко розглядається як спосіб зміцнити переговірні позиції країн, що беруть участь у СОТ. Вважається що узгоджені виступи особи від блоку країн більш вагомі і ведуть до більш бажаних наслідків в області торговельної політики. Більше того, регіональні блоки дозволяють створити більш стабільне і передбачуване середовище для взаємної торгівлі, ніж багатосторонні торгові переговори, інтереси учасників яких дуже сильно різняться. Інтеграційні об'єднання в Північній Америці, Латинській Америці і Південно-Східній Азії покладають особливі надії на колективні зусилля у рамках багатосторонніх торговельних переговорів.

- *Сприяння структурній перебудові економіки.* Приєднання країн, що розбудовують ринкову економіку або здійснюють

глибокі економічні реформи, до регіональних торговельних угод країн з більш високим рівнем економічного розвитку розглядається як найважливіший канал передачі ринкового досвіду, гарантія незмінності обраного курсу на ринок. Більш розвинені країни, підключаючи своїх сусідів до процесів інтеграції, також зацікавлені в прискоренні їх ринкових реформ і створенні там повноцінних і об'ємних ринків. Такі цілі переслідували багато західноєвропейських країн, приєднуючись в тій чи іншій формі до ЄС.

- *Підтримка молодих галузей національної промисловості.* Навіть якщо інтеграційне об'єднання не передбачає дискримінаційних заходів стосовно третіх країн, воно нерідко розглядається як спосіб підтримати місцевих виробників, для яких створюється більш об'ємний регіональний ринок. Такі протекціоністські настрої переважали свого часу в країнах Латинської Америки і в країнах Африки на південь від Сахари, особливо в 60-70-і роки.

Отже, економічна інтеграція являє собою процес економічного взаємодії країн, в результаті якої відбувається зближення господарських механізмів, приймає форму міждержавних угод і регулюється міждержавними органами. Її передумовами є вирівнювання показників економічного розвитку країн, що беруть участь, їх географічна близькість, наявність спільних проблем, прагнення прискорити ринкові реформи і не залишитися осторонь від інтеграційних процесів. Інтеграційні угруповання створюються з метою використання переваг об'єднаного ринку, створення сприятливих зовнішніх умов для національного розвитку, зміцнення міжнародних переговорних позицій країн з економічних питань, обмін досвідом проведення ринкових реформ і підтримка національної промисловості та сільського господарства.

Аналіз досвіду функціонування інтеграційних угруповувань показує, що зближення економік країн несе за собою і негативні наслідки, до яких можемо віднести:

- посилення взаємозалежності національних економік призводить до зменшення стабільності міжнародної фінансової системи;

- різні рівні конкурентоздатності країн-учасниць інтеграції внаслідок послаблення митних бар'єрів призводять до нездатності виробників країн, що розвиваються, конкурувати з виробниками економічно розвинутих країн;

- поглиблення спеціалізації національних господарств на окремих видах продукції призводить до створення потужних транснаціональних монополій та зменшення мобільності державних економік.

Проте, зважаючи на події, що відбуваються у світі останнім часом, основною проблемою відкритості кордонів у разі інтеграції країн вважаємо зниження національної безпеки країн-учасниць інтеграційних угруповувань, адже в даному випадку пріоритетною стає так звана «колективна» безпека, тобто контроль із внутрішніх кордонів переноситься на зовнішні кордони інтеграційного утворення. Як показує досвід, такий підхід вимагає єдності щодо вирішення багатьох суспільно необхідних питань, досягнення якої ускладнюється разом із зростанням кількості членів інтеграційного об'єднання.

Несподіваний тиск на європейські кордони біженців з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу яскраво продемонстрував складність миттєвого колективного реагування на зовнішні загрози, так як виникла проблема у досягненні консенсусу щодо вирішення цього питання. Так, Ангела Меркель закликала країни Євросоюзу спільно вирішити проблему біженців. Німеччина та Франція, яка також сильно потерпає від значної кількості біженців, виступають за квоти в розподілі мігрантів. Проти цього виступають менші країни, особливо часто Угорщина та інші східноєвропейські країни.

Актуальною для ЄС є і проблема масових терористичних актів. У міжнародних відносинах тероризм становить гостру загрозу міжнародній безпеці, дестабілізує відносини між державами і групами держав та провокує міжнародні конфлікти. Тероризм виступає інструментом втручання у внутрішні справи держави, грубо порушує права людини, міжнародний правопорядок.

Активна інтернаціоналізація тероризму розпочалася у 60-70-ті роки нашого століття. Їй сприяли:

По-перше, процеси інтернаціоналізації капіталу, структурна перебудова економічних систем, країн що розвиваються, зміна їх місця в системі капіталістичного господарювання як наслідок процесу деколонізації, що і призвело до вивільнення нагромадженого потенціалу соціальної енергії у країнах світової периферії з подальшим утворенням національно-визвольних рухів, у тому числі терористичного спрямування.

По-друге, глобалізація політичної та економічної діяльності транснаціональних компаній, що в окремих випадках сприяла організації терористичних груп, які, окрім іншого, спеціалізувалися на обслуговуванні інтересів монополій.

По-третє, нерівномірність розвитку держав світу, яка обумовлювала поділ країн на «сильних» та «слабких», а з цим – зростання ролі націоналізму та релігійного фундаменталізму у міжнародному житті.

Як бачимо зі сказаного вище, розвитку тероризму сприяють як процеси глобалізації та інтеграції, так і дезінтеграції та відусоблення країн від світової спільноти. Мета терористів – порушення світового правопорядку, зміна зовнішньополітичного курсу провідних країн та отримання певних політичних преференцій. Тому відсутність політичної реакції і натомість зміцнення віри у колективні цінності, зміцнення економічних позицій на світовому ринку та зміцнення єдності щодо забезпечення колективної безпеки буде гідною відповіддю терористам.

На нашу думку, відбувається своєрідне протистояння геоекономіки та геополітики, мова йде про боротьбу між підходами до набуття конкурентних переваг та політичної гегемонії у світі: з одного боку - демократично-гуманний підхід, що базується на застосуванні прогресивних методів підвищення ефективності економіко-політичних процесів, наукових методів оптимізації та раціоналізації, який застосовується провідними капіталістичними країнами, а з іншого боку – тоталітарно-силовий підхід, що полягає у використанні методів насильства, залякування та знищення, політичної маніпуляції, економіко-політичного тиску та спекуляції, що проповідують деякі неосоціалістичні держави.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що інтеграційні угруповування, зважаючи на переваги економічної інтеграції, стоять на шляху до саморозвитку та зміцнення позицій на світовій економічній та політичній арені, а зовнішні загрози – це лише привід до подальшого самовдосконалення. Незважаючи на скептичні прогнози, досвід функціонування ЄС показує, що інтеграція не означає асиміляцію та втрату національної самовизначеності, а навпаки зняття політичних та торговельних бар'єрів дозволяє просувати національні бренди та отримати нові можливості для соціально-економічного процвітання. Єдине, вважаємо, відкрим залишається питання оптимальності розмірів інтеграційних угруповувань, ефективності критеріїв добору держав-членів та вибору між економічним раціоналізмом та політичним прагматизмом у питаннях розширення.

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. М. Юрист, 1999. – 688 с.
2. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. К.: НІСД, 2007. 820 с.
3. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. - Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов. М.: 416 с.
4. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник / А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков та ін./ - К.: 2000.
5. Balassa B. The Theory of Economic Integration. Homewood, 3.: Irwin, 1961.
6. Tinbergen J. International Economic Integration. Olive Linen Publisher, 1965.

УДК 330.1:305

Кошій О.В. д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В статті розглянуто питання забезпечення гендерної рівності у національній економіці, виявлено негативний вплив гендерної нерівності на економічний розвиток країн та обґрунтовано необхідність вирішення даної проблеми. Визначено позиції України за рівнем гендерної рівності та виявлено